

Pol Oster

PROROČKA NOĆ

Bio sam dugo bolestan. Kada je došao dan da napustim bolnicu skoro da više nisam umeo da hodam, skoro da se nisam ni sećao ko sam. Potrudite se, kazao je doktor, i za tri-četiri meseca ponovo ćete biti u sedlu. Nisam mu poverovao ali sam ga ipak poslušao. Bili su me otpisali, i sada, kad sam već uspeo da pobijem njihove prognoze i na volšeban način izbegnem smrt, šta mi je drugo preostalo nego da živim kao da preda mnom ima nekakve budućnosti?

Počeo sam s malim šetnjama, nekoliko blokova od svoje zgrade i nazad. Imao sam samo trideset četiri godine ali, desilo se to što se desilo i bolest me je pretvorila u starca – u jednog od onih drhturavih, nesigurnih paćenika koji ne mogu da naprave ni korak a da ne pogledaju kojom nogom treba da krenu kod sledećeg. Od hodanja sam, čak i tako sporog, imao neobičnu, vazdušastu lakoću u glavi, punoj zbujujućih signala i zapletenih moždanih impulsa svake vrste. Pred mojim očima sve je lebdelo i plivalo, talasalo se poput odraza u neravnom ogledalu, a kad god bih pokušao da posmatram samo jednu stvar, da izdvojim samo jedan predmet iz naleta kovitlaca boja – plavu maramu obmotanu oko glave neke žene, recimo, ili zadnja svetla kombija koji isporučuje robu – on bi istog trenutka počeo da se lomi i rasipa, da nestaje kao kap boje u čaši vode. Sve je svetlucalo i prelivalo se, rastakalo u različitim pravcima, i u prvih nekoliko nedelja nisam mogao da odredim granicu između svog tela i ostatka sveta. Naletao sam na zidove, prevrtao kante za smeće, zaplitao se u pseće povoce i razbacane papire koji su leteli naokolo, zapinjao sam o najniže ivičnjake. Čitav svoj život živim u Njujorku, ali više nisam razumeo ulice ni gužvu, i svaki put kada bih krenuo na neku od svojih ekskurzijica, osećao sam se kao čovek koji se izgubio u nekom nepoznatom gradu.

Te godine leto je rano stiglo. Krajem prve nedelje juna vreme je postalo teško, sparno, vazduh je stajao: iz dana u dan isto umrtvljeno, zelenkasto nebo; vazduh zaugušen isparenjima smeća i izduvnim gasovima; vrelina koja izbija iz svake cigle i betonskog stuba. I pored svega toga ja sam i dalje istrajavao, prisiljavao sam se da svakoga jutra sidem niz stepenice i izađem na ulicu, i kako je zbrka u mojoj glavi polako počela da se raščišćava a snaga polako da se vraća, pošlo mi je za rukom da svoje šetnje produžim do nekih zabačenijih rukavaca kvarta. Sa deset minuta prešao sam na dvadeset; sat je prerastao u dva; dva sata postala su tri. Dok su mi pluća vapila za vazduhom, a koža neprekidno bila okupana znojem, promicao sam poput posmatrača u nečijem tuđem snu, pratio sam svet koji uz brujanje prelazi svoj put, i čudio se tome kako sam i sâm nekada bio nalik na ljude oko mene: uvek u žurbi, uvek u kretanju s jednog mesta na drugo, uvek u zakašnjenju, uvek se upinjući da obavim još devet stvari pre zalaska sunca. Sada više nisam bio opremljen za tu

igru, sada sam bio roba s greškom, masa neispravnih delova i neuroloških ispada, i nisam se više primao na to sumanuto grabljenje i trošenje. Smešno je što sam ponovo počeo da pušim, i popodneva sam traćio u klimatizovanim kafeima, naručujući limunade i sendviče sa pečenim sirom dok sam prisluškiavao razgovore i iščitavao redom sve članke iz tri različita dnevna lista. Vreme je prolazilo.

Tog konkretnog jutra – 18. septembra, 1982 – iz stana sam izašao negde između pola deset i deset. Supruga i ja živeli smo u delu Bruklina po imenu Kobl Hil, na sredokraći između Bruklin Hajtsa i Kerol Gardensa. U svojim šetnjama obično bih kretao prema severu, ali tog jutra sam se uputio južno, skrenuo sam desno kod ulice Kort i nastavio pravo još nekih šest–sedam blokova. Nebo je imalo boju cementa: sivi oblaci, siv vazduh, sivi pljusak koji je doneo sivi nalet vetra. Uvek sam bio slab prema takvom vremenu, bio sam zadovoljan tminom, nimalo tužan zbog toga što su pasje vrućine minule. Deset minuta nakon što sam pošao, na sredini bloka omeđenog ulicama Kerol i Prezident, s druge strane ulice, opazio sam papirnicu. Bila je uglavljena između radnje za popravku cipela i male piljarnice koja je radila non-stop, jedina svetla fasada u nizu oronulih, neupadljivih zgrada. Pretpostavio sam da je odskora na tom mestu, ali uprkos tome što je novootvorena, i uprkos ukusno aranžiranom izlogu, (kule od hemijskih olovaka, običnih olovaka i lenjira složene tako da podsećaju na konturu grada iz daljine) 'Palata papira' izgledala je suviše mala da bi u njoj bilo ičeg zanimljivog. Ako sam i odlučio da pređem ulicu i uđem, to je verovatno zbog toga što sam potajno želeo da opet počnem da radim – a da to nisam ni znao, niti sam bio svestan potrebe koja je u meni narastala. Od maja, kada sam se vratio iz bolnice, nisam ništa napisao – ni jednu jedinu rečenicu, nijednu reč – i nisam osetio ni najmanji poriv da to uradim. Sada, nakon četiri meseca apatije i ćutanja, odjednom sam rešio da treba da obnovim zalihe: nova naliv-pera i olovke, nova sveska, nove patrone za mastilo, gumice, novi blokovi i fascikle, sve novo.

Na kasi u prednjem delu radnje sedeo je jedan Kinez. Delovao je nešto mlađe od mene, a kada sam bacio pogled kroz izlog prilikom ulaska u radnju, video sam da je nagnut nad listom papira i da crnom patent-olovkom upisuje cifre u kolone. I pored svežine koja je toga dana vladala u vazduhu, bio je odeven u košulju kratkih rukava – jednu od onih širokih, lakih letnjih, s raskopčanom kragom – koja je isticala mršavost njegovih tamnih ruku. Kada sam otvorio vrata začulo se kratko zvono, i čovek je za trenutak podigao glavu i ljubazno me pozdravio. Ja sam mu otpozdravio, ali pre nego što sam uspeo bilo šta da kažem, već je bio spustio glavu i vratio se svom računanju.

Saobraćajna gužva na ulici Kort do tada je verovatno minula, ili je staklo izloga bilo izuzetno debelo, tek, kada sam krenuo između rafova da vidim čega sve ima u radnji, odjednom sam shvatio koliko je tiho. Bio sam prva mušterija tog dana, i tišina je bila toliko izražena da sam iza sebe mogao da čujem škriputanje olovke čoveka za kassom. Kad god sada pomislim na to jutro, prvo čega se setim je zvuk te olovke. Ukoliko priča koju sam nameran da ispričam uopšte ima nekakvog smisla, verujem da je u tom trenutku počela – u tih nekoliko sekundi, kada je zvuk koji je olovka proizvela bio jedino što postoji na svetu.

Krenuo sam između rafova zastajkujući na svaka dva–tri koraka, da bih pregledao robu na policama. Ispostavilo se da je najvećim delom reč o standardnom kancelarijskom materijalu i školskom priboru, međutim izbor je, za jedan toliko skučen lokal, bio posebno pažljivo urađen, a dubok utisak na mene je ostavila i pažnja uložena u nabavku i aranžiranje ogromnog broja artikala koji su obuhvatali sve, počev od šest različitih mesinganih držača hartije do dvanaest modela spajalica. Kada sam skrenuo iza ugla i pošao drugim redom prema prednjem delu radnje, primetio sam da se na jednoj polici nalazi izvestan broj visokokvalitetne, uvozne robe: kožom povezani rokovnici iz Italije, adresari iz Francuske, fine fascikle od pirinčanog lista iz Japana. Bilo je tu naslaganih svezaka uvezenih iz Nemačke, kao i iz Portugalije. Te portugalske sveske meni su se naročito dopale; bile su u tvrdom povezu, na kvadratiće, šivenih tabaka od čvrste, sjajne hartije, i istog trenutka kada sam jednu uzeo u ruke znao sam da ću je kupiti. Nije u njoj bilo ničega pomodnog niti pretencioznog. Bio je to jedan praktičan predmet – čvrst, neupadljiv, koristan, ni nalik na prazne sveske što izgledom podsećaju na knjigu, o kojima razmišljate kao o poklonu za nekoga. Ali dopalo mi se to što je povez bio platneni, i isto tako dopao mi se njen oblik: dvadeset tri i po sa osamnaest centimetara, zbog čega je bila nešto kraća a šira od većine svezaka. Ne mogu da objasnim zbog čega je to tako, ali te dimenzije su me ispunjavale izvesnim zadovoljstvom, i kada sam svesku prvi put držao u rukama, osetio sam se nekako prijatno, pod naletom iznenadnog, nerazumljivog blagostanja. Na gomili je preostalo svega četiri sveske i svaka je bila različite boje: crna, crvena, smeđa i plava. Odabrao sam plavu, onu koja je stajala odgore.

Bilo mi je potrebno još oko pet minuta da pronadem i ostale stvari koje sam želeo da kupim, a potom sam sve to odneo na kasu. Čovek mi je uputio još jedan od svojih ljubaznih osmeha i počeo da pritiska tipke na kasi koja je zvonom oglašavala iznose različitih artikala. Međutim, kada je došao do plave sveske, na trenutak je zastao, podigao je u vazduh, prstima lako preleteo preko korica. Bio je to gest kojim je pokazao koliko je ceni, skoro kao da ju je pomilovao.

„Divna knjiga“, kazao je na engleskom s jakim akcentom. „Ali, nema više. Nema Portugalija. Vrlo tužna priča.“

Nisam shvatio šta govori, ali umesto da ga odmah zaustavim i da ga zamolim da mi sve ponovi, promrmljao sam nešto o tome kako je jednostavna i privlačna ta sveska, a zatim promenio temu. „Da li već dugo radite?“ pitao sam. „Sve deluje tako novo i čisto.“

„Jedan mesec“, rekao je. „Svečano otvaranje, deseti avgust.“

Obznanivši tu činjenicu, on kao da se malo uspravi i isturi grudi, dečaćki, vojnički ponosno, ali kada sam ga zapitao kako ide posao, pažljivo je spustio plavu svesku na pult i odmahnuo. „Prilično loše. Mnoga razočaranja.“ Dok sam ga gledao u oči shvatio sam da je nešto stariji nego što sam najpre pomislio – imao je bar trideset pet, možda čak i četrdeset godina. Izrekao sam neku nemuštu primedbu o tome kako treba izdržati, kako radnji treba dati priliku da se razradi, ali on je na to ponosno zavrteo glavom i osmehnuo se. „Oduvek moj san, da imam radnju“, kazao je.

„Ovakvu radnju, s olovkama i hartijom, moj veliki američki san. Posao za svakoga, je l' tako?“

„Tako je“, rekao sam, a i dalje mi nije bilo jasno o čemu govori.

„Svi stvaraju reči“, nastavi on. „Svi nešto zapisuju. Deca u školama rade zadatke u moje sveske. Nastavnici daju ocene u moje sveske. Ljubavna pisma poslata u kovertama koje prodajem. Sveske za knjigovodstvene poslove, listići za šoping-liste, agende za planiranje nedeljnih obaveza. Sve to ovde važno za život, a ja zato srećan, to u moj život daje čast.“

Čovek je taj svoj mali govor izrekao s toliko ozbiljnosti, s tako nepokolebljivim osećanjem svrhe i predanosti, da me je, moram priznati, ganuo. Kakav li je ovo vlasnik papirnice, pitao sam se, koji svojim mušterijama iznosi razmišljanja o metafizici papira, koji sebe vidi kao nekoga ko obavlja ključnu ulogu u neprojenim ljudskim radnjama? Valjda je u tome i bilo nečeg komičnog, ali dok sam ga slušao kako govori, ni u jednom trenutku nije mi palo na pamet da se nasmejem.

„Lepo sročeno“, kazao sam. „Slažem se u potpunosti.“

Ova pohvala kao da mu je okrepila duh. Uz mali osmeh i klimanje glavom, čovek nastavi da udara po tastaturi kase. „U Bruklin ovde mnogo pisaca“, reče. „Puno ih tu. Za posao to možda i dobro.“

„Možda“, kazao sam. „Problem s piscima je u tome što većina njih i nema novca koji bi mogla da troši.“

„Ah“, reče on podigavši pogled s kase i uz širok osmeh otkri puna usta krivih zuba. „Ti mora da si pisac“.

„Samo nemojte nikome da kažete“, kazao sam u želji da sačuvam veseo ton. „Neka to ostane tajna“.

Moja opaska nije bila naročito smešna, ali njemu se učinila urnebesnom i u nekoliko narednih trenutaka jedva da je ostao na nogama od napada smeha. U tom smehu, koji je bio nešto između pevanja i govora, postojao je jedan čudan stakato ritam, i on je izlazio iz čovekovog grla u kratkim, visokotonalnim mehaničkim nizovima: *Ha ha ha. Ha ha ha. Ha ha ha.* „Nikom ne kažem“, rekao je kada je napad najzad jenjao. „Stroga tajna. Ti i ja znamo samo. Usta zalivena. *Ha ha ha.*“

Vratio se svom poslu za kasom, i dok je pakovao moje stvari u veliku kesu, lice mu je ponovo dobilo ozbiljan izraz. „Ako jednog dana priču napišeš u plavu portugalsku svesku“, kazao je, „meni drago. Srce mi puno sreće.“

Nisam znao šta bih mu na to rekao, ali pre nego što sam uspeo nešto da smislim, on je iz džepa košulje izvukao vizit-kartu i pružio mi je preko pulta. Reči PALATA PAPIRA bile su ispisane na vrhu masnim slovima. Ispod njih se nalazila adresa s brojem telefona, a zatim, u donjem desnom uglu poslednja informacija koja je glasila: *M. R. Čang, vlasnik.*

„Hvala vam, gospodine Čang“, rekao sam zagledan u vizit-kartu. Potom sam je stavio u džep i izvukao novčanik da platim račun.

„Ne, gospodine“, kazao je Čang s onim svojim velikim osmehom. „Em. Er Čang. Tako zvuči bitnije. Više američki.“

Opet nisam znao šta bih rekao. Palo mi je na pamet nekoliko stvari o tome šta bi ti inicijali mogli da znače, ali zadržao sam ih za sebe. Mentalni resursi. Mnogostrano razmatranje. Misteriozno razotkrivanje. Neke stvari je pametnije ostaviti neizrečene, i nisam želeo da opterećujem čoveka svojim zlehudim dosetkama. Posle kratke, neugodne tišine, pružio mi je belu kesu i naklonio se u znak zahvalnosti.

„Puno sreće s radnjom”, kazao sam.

„Lokal vrlo mali”, reče. „Nema puno stvari. Ali ti meni kažeš šta ti očeš, ja naručim za tebe. Sve što 'očeš, ja nabavim.”

„Okej. Dogovoreno.”

Okrenuo sam se da izađem, Čang se izvukao iz pulta i preprečio mi put ka vratima. Činilo se da je stekao utisak kako smo upravo zaključili vrlo važan posao, i da želi da se rukuje sa mnom. „Dogovoreno”, rekao je. „Dobro za tebe, dobro za mene. Okej?”

„Okej”, ponovio sam i dopustio mu da mi protrese ruku. Mislio sam kako je besmisleno praviti krupnu stvar od takve sitnice, ali ništa me nije koštalo da igram igru. A i bio sam nestrpljiv da krenem – što manje pričam brže ću krenuti svojim putem.

„Ti tražiš, ja nađem. Što god da je. Em Er Čang isporuči robu.”

Rukovao se sa mnom još dva–tri puta posle toga, a onda mi je, klimajući glavom i smeškajući se, otvorio vrata i ja sam šmugnuo u prohladan i vlažan septembarski dan¹.

– odlomak –

(Sa engleskog prevela **Ivana Đurić Paunović**)

---

¹ Od tog jutra prošlo je dvadeset godina te je dobar deo onoga što smo rekli jedan drugom zaboravljen. Tragam po svom sećanju za dijalogom koji nedostaje ali pronalazim samo nekoliko nepovezanih fragmenata, deliče istrgnute iz prvobitnog konteksta. U jedno ipak mogu da budem siguran, a to je da sam mu rekao kako se zovem. To se sigurno dogodilo onda kada je saznao da sam pisac, jer ga čujem kako pita koji to pisac, za slučaj da je naleteo na nešto što sam objavio. „Or”, odgovorio sam mu, rekavši prvo svoje prezime. „Sidni Or”. Čang nije govorio engleski dovoljno dobro da bi me razumeo. Čuo je Or u značenju žili, i kada sam se rukovao s njim i osmehnuo se, na lice mu se obruči izraz zbunjenosti i neugodnosti. Upravo kada sam hteo da ispravim grešku i da svoje prezime izgovorim slovo po slovo, O–r–r, pogledao je kao da mu je sinulo i počeo rukama da pravi odsečne, sumanute pokrete kao da vesla misleći da reč koju sam izgovorio znači žveslati (oar). I opet, zavrteo sam glavom i nasmešio se. Čang je, tada potpuno poražen, ispustio glasan uzdah i rekao: „Grozan jezik, taj engleski. Suviše spetljan za moga jadnog mozga.” Zabuna je trajala sve dok nisam sa pulta kod kase uzeo plavu svesku i ispisao svoje ime velikim slovima na njenoj prvoj strani. Izgleda da je to proizvelo željeni rezultat. Posle toliko truda nisam hteo da se upuštam u objašnjavanje o tome kako su prvi Orovi u Americi bili Orlovski. Moj deda je skratio prezime da bi zvučalo više američki – upravo ono što je Čang uradio dodavši dekorativne ali besmislene inicijale, M. R. svome imenu.